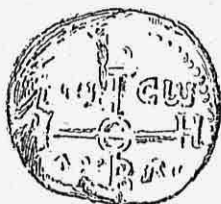

Η ΣΦΡΑΓΙΣ ΤΟΥ ΝΑΥΑΡΧΟΥ
ΝΙΚΗΤΑ ΩΡΥΓΦΑ

Ἐνταῦθα εἰκονιζομένη εἰς τὸ φυσικὸν αὐτῆς μέγεθος βυζαντιακὴ ἐκ μολύβδου σφραγίς ἀνήκει εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου καὶ ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Ἄντ. Μηλιαράκη¹. Ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας αὐτῆς ὄψεως φέρει ἡ σφραγίς τὸ σύνηθες σταυροειδὲς μονογράφημα τὸ ἀναλυόμενον εἰς *Θεοτόκε βοήθει* καὶ ἐν τῷ πεδίῳ τὰς λέξεις *τῷ σῶ δούλῳ*. Ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως φέρει εἰς πέντε στίχους τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν:

† *Νική*
τα βασιλικῶ σπαθ(αρίῳ),
δρουγγα[ρ](ίῳ)
Αιγέου (sic) Πε-
[λάγους.]

¹ Μολυβδόβουλλον Νικήτα, βασιλικῶ σπαθαρίου καὶ δρουγγαρίου Αἰγαίου Πελάγους. Διεθν. Ἐφημ. Νομ. Ἀρχαιολ. τ. Α' σελ. 443-450. — Ἀνεδημοσιεύθη βραδύτερον παρ' ἡμῶν. Κ. Μ. Κωνσταντινούπουλου, Βυζαντιακὰ μολυβδόβουλλα. Διεθν. Ἐφημ. Νομ. Ἀρχαιολ. τομ. Ε'. σελ. 201.

Ὁ Μηλιαράκης ἐξήγησε ἅν' ἀποδείξει ὅτι ἡ σφραγὶς ἀνήκει εἰς τὸν *δρουγγάριον τοῦ πλοῦμου* ἤτοι ναύαρχον Νικήταν, τὸν γνωστὸν γενόμενον ἐκ τῆς ἀτυχοῦς ἐν ἔτει 966 κατὰ τῶν Ἀράβων τῆς Σικελίας ἐκστρατείας, ἧς μετέσχεν ὡς ἀρχηγὸς τοῦ στόλου, τοῦ συνοδεύσαντος τὰ μεταγωγικὰ πλοῖα, ἐφ' ὧν ἐπέβαινον τεσσαράκοντα περίπου χιλιάδες ἀνδρῶν, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μανουὴλ Φωκᾶ, ἀνεπιτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου Φωκᾶ. Πρὸς ἀποδείξιν τῆς ταυτότητος τοῦ ναυάρχου Νικήτα πρὸς τὸν ἐμφανιζόμενον ἐν τῇ σφραγίδι ὁμώνυμον ὁ Μηλιαράκης ἐπιτηρήθη εἰς τοὺς χρονογράφους τοὺς ἀφηγουμένους τὰ τῆς ἐκστρατείας ἐκείνης,¹ κυρίως δ' εἰς ἓν σημεῖωμα αὐτόγραφον τοῦ ναυάρχου Νικήτα, εὑρισκόμενον ἐν τέλει κώδικος τῆς βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων, περιέχοντος ὁμιλίαν Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζινοῦ καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Τὸν κώδικα τοῦτον ἔγραψεν ὁ ναύαρχος Νικήτας εὑρισκόμενος ἐν Μεχεδία, πόλει τῆς Τύνιδος τῇ σημερινῇ Mahdia, εἰς ἣν μετεφέρθη ἀλχημαλωτισθεὶς ἐν Σικελίᾳ ὑπὸ τῶν Ἀράβων κατὰ τὴν πανωλεθρίαν, ἣν ὑπέστη ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος. Τὸ σημεῖωμα τοῦ κώδικος ἔχει ὡς ἑξῆς:

*Ἐγράφη ἡ παροῦσα βιβλος
οἰκεία χειρὶ Νικήτα ἀ
σπαθαρο(λου) καὶ γεγονότος
δρουγγαρίου τοῦ πλοῦμου ... αὐτου
ἀδελφοῦ Μιχαὴλ πατρικίου, πραι-
πωσίτου (sic) καὶ βέστου γε-
γονότος τοῦ ἀ' βεστιαρίου Νι-
κηφόρου τοῦ φιλοχρήστου
δεσπότη, ὄντος αὐτοῦ
ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ*

¹ Λέοντα Διάκονον, Κεδρητὸν καὶ Ζωναρᾶν. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὁμως χρονογράφων οὐδεμίαν ἀπόδειξιν παρέχεται ὅτι ὁ ναύαρχος Νικήτας δύναται νὰ εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν ἐν τῇ σφραγίδι δρουγγάριον τοῦ Αἰγαίου Πελάγους.

³ *Αφρικῆς. Μηνὶ Σεπτεμ-
-βρίῳ Ἰνδ. ι', καὶ ἐπεδόθη
ἐν τῷ ναῶ τοῦ ἁγίου
ἐνδόξου καὶ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ
(Τροπαιο)φόρου
ἐν ἔτει ζυοθ'. Ἰνδ. ιδ'.*¹

Ὁ Μηλιαράκης ἐνόμισεν ὅτι ἐν τῷ ἀνωτέρῳ σημειώματι ἀνεῦρεν τὰ αὐτὰ ὀφρῖκια, ἅτινα ὑπάρχουσι καὶ ἐν τῇ σφραγιδί, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῆς γνώμης ταύτης ἐξήτησε νὰ ταυτίσῃ τὸν ναύαρχον Νικήταν πρὸς τὸν ἐν τῇ σφραγιδί μνημονευόμενον ὁμώνυμον δρουγγάριον τοῦ Αἰγαίου Πελάγους. Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ ἀειμνήστου Μηλιαράκη δὲν φαίνεται εἰς ἡμᾶς ἀκριβῆς, διότι δὲν εὐρίσκονται τὰ αὐτὰ ὀφρῖκια ἐν τῷ σημειώματι καὶ ἐν τῇ σφραγιδί. Ἐν τῷ σημειώματι ὁ Νικήτας τιτλοφορεῖται *πρωτοσπαθᾶριος* καὶ *δρουγγάριος τοῦ πλοῦμου*, ἐν δὲ τῇ σφραγιδί ὁ κῆτωρ αὐτῆς ἀναφέρεται ὡς ἄπλοῦς *σπαθᾶριος* καὶ *δρουγγάριος Αἰγαίου Πελάγους*. Ἄλλὰ πρέπει νὰ παρατηρηθῇ ὅτι ἐκ τῶν δύο ἀξιώματων τοῦ ναυάρχου Νικήτα, τὸ πρῶτον εἶναι τιμητικὸν ἀξίωμα, ἐκ τῶν διὰ βραβείων, ὡς ἐλέγετο, διδομένων, πάντες δ' οἱ ἀνώτατοι τοῦ Κράτους λειτουργοί, εἴτε στρατιωτικοὶ εἴτε πολιτικοί, ἔφερον τὸ τιμητικὸν ἀξίωμα τοῦ πρωτοσπαθαρίου, τὸ δὲ δεύτερον ἀξίωμα τοῦ Νικήτα εἶναι τὸ *πραγματικὸν* ἢ ἐν ἐνεργείᾳ. Τὰ ἀξιώματα ταῦτα ἐκαλοῦντο «διὰ λόγου προσγιγνώμεναι καὶ εἰς τὸ ἄρχειν τῶν ὑποτεταγμένων ἀφωρισμέναι ἀξίαι.» Ἀφ' ἐτέρου καὶ ὁ δρουγγάριος τοῦ Αἰγαίου Πελάγους Νικήτας, πλὴν τοῦ πραγματικοῦ αὐτοῦ ἀξιώματος, εἶναι ἐπόμενο νὰ ἔχῃ καὶ τὸ τιμητικὸν ἀξίωμα τοῦ σπαθαρίου. Κατ' ἀκολουθίαν δὲν εἶναι

¹ Τὸ σημείωμα, ὡς παρατήρησε καὶ ὁ Μηλιαράκης, παραθέτει ὁ Car. V. Hasius ἐν τοῖς εἰς τὸν Λέοντα Διάκονον σχολίοις αὐτοῦ, σελ. 443. Πανομοιότυπον δ' αὐτοῦ δημοσιεύει ὁ G. Schlumberger ἐν τῷ ἱστορικῷ αὐτοῦ ἔργῳ περὶ Νικηφόρου Φωκά, Un empereur Byzantin κτλ. σελ. 465.

δυνατὸν νὰ στηριχθῆ τις εἰς τὰ ἀξιώματα ταῦτα, ὅπως ἀποφανθῆ ὅτι ὁ ἐν τῇ σφραγίδι Νικήτας εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν ἀτυχίσαντα κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Σικελίας δρουγγάριον τοῦ πλοῖμου Νικήταν. Ὁ Μηλιαράκης θέλων νὰ χρονολογήσῃ τὴν σφραγίδα, ἐστηρίχθη ἐπὶ ἀρχῆς σφαλεροῦς, διότι ἐξήτησε νὰ ἐπιτύχῃ τοῦτο ἐκ τῶν πηγῶν, ἃς εἶχεν ὑπ' ὄψει, ἐνῶ ἀντιθέτως ὄφειλε πρῶτον νὰ ἐξακριβώσῃ ἂν ἡ σφραγὶς δύναται ἐκ τῆς τεχνοτροπίας αὐτῆς ν' ἀποδοθῆ εἰς τὴν Ἰ' μεσοῦσαν ἑκατονταετηρίδα καὶ εἶτα νὰ ζητήσῃ νὰ ταυτίσῃ τὸν κτήτορα αὐτῆς πρὸς τὸν ἐκ τῶν ἱστορικῶν πηγῶν γνωστὸν ναύαρχον Νικήταν. Ἡ ἀπλὴ ὁμωνυμία οὐδὲν ἀποδεικνύει, διότι τὸ ὄνομα Νικήτας ἦτο συνηθέστατον παρὰ Βυζαντινοῖς, πολλοὶ δ' ἀναφέρονται φέροντες τὸ ὄνομα τοῦτο ὡς ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ ἐν τῷ στρατῷ καὶ τῷ στόλῳ. Ἀνάγκη λοιπὸν, κατὰ τρόπον διάφορον ἐρευνῶντες, νὰ ἐπιτύχωμεν πρῶτον τὴν χρονολόγησιν τῆς σφραγίδος καὶ εἶτα νὰ ἴδωμεν ἂν δύναται αὕτη ν' ἀποδοθῆ πρὸς γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας πρόσωπον.

Ἡ σφραγὶς τοῦ σπαθαρίου καὶ δρουγγαρίου τοῦ Αἰγαίου Πελάγους Νικήτα ἀνήκει εἰς μεγάλην κατηγορίαν σφραγίδων, ὧν κοινὸν γνώρισμα εἶναι τὸ ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως σταυροειδὲς μονογράφημα, τὸ ἀναλυόμενον εἰς **Θεοτόκε βοήθει** μετὰ τῶν λέξεων ἐν τῷ πεδίῳ **τῷ σῶ δούλω** καὶ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως εἰς στίχους τὸ ὄνομα καὶ τὰ ἀξιώματα τοῦ κτήτορος τῆς σφραγίδος. Ἡ κατηγορία αὕτη ἀποτελεῖ ἐξέλιξιν ἄλλης παλαιότερας, ἥτις ἐφ' ἑνὸς μὲν φέρει μονογράφημα σταυροειδὲς ἀναλυόμενον εἰς **Κύριε ἢ Θεοτόκε βοήθει**, ἑτέρου δὲ ἕτερον μονογράφημα ἀναλυόμενον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ κτήτορος τῆς σφραγίδος ἢ καὶ ἐπιγραφὴν φέρουσαν ὀλογράφως τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ. Ἡ κατηγορία αὕτη ἀποτελεῖ, τρόπον τινά, τὸν κρίκον τὸν συνδέοντα τὰς παλαιστάτας βυζαντιακὰς σφραγίδας πρὸς ἐκείνας, εἰς ἃς ἀνήκει καὶ ἡ σφραγὶς τοῦ δρουγγαρίου Αἰγαίου Πελάγους Νικήτα. Αἱ παλαιόταται ἐκεῖναι σφραγίδες ἔχουσιν ἤδη ταχθῆ ὑπὸ τῶν ἐγκυψάντων εἰς τὴν χρονολόγησιν τῶν βυζ. σφραγίδων, εἰς τὴν ἐποχὴν τὴν μεταξὺ τῆς βασιλείας

Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α' καὶ τῶν τελευταίων διαδόχων τοῦ οἴκου τοῦ Ἡρακλείου καὶ γενικώτερον εἰς τὴν Σ' καὶ Ζ' ἑκατονταετηρίδα, διότι καὶ ἐκ τοῦ τύπου τῶν εἰκόνων, ἰδίᾳ τῆς Θεοτόκου, καὶ ἐκ τοῦ σχήματος καὶ τῆς μορφῆς ἐν γένει τῶν μονογραφημάτων καὶ τῶν ἐπιγραφῶν, παρουσιάζουσι μεγάλην ἀναλογίαν πρὸς τὰς αὐτοκρατορικὰς σφραγίδας τῆς ἐποχῆς ταύτης.¹ Αὐταὶ διακρίνονται διὰ τὸ ἐξαιρετικὸν πάχος τοῦ πετάλου, φακκοειδῆς οὔσαι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φέρουσι δὲ μονογραφήματα ἢ ἀπλᾶ ὀνόματα καὶ εἰκόνας τῆς Θεοτόκου, τοῦ Χριστοῦ καὶ ἁγίων ἢ σπανιώτερον εἰκόνας ζώων καὶ πτηνῶν.² Συνέχειαν αὐτῶν ἀποτελοῦσι, διὰ τῆς παρεμβολῆς τῶν μεταβατικῶν, αἱ τῆς κατηγορίας, εἰς ἣν ἀνήκει ἡ σφραγὶς τοῦ Νικητᾶ, χρονολογικῶς τιθέμεναι εἰς τὴν Η' καὶ Θ' ἑκατονταετηρίδα.³

Ἄλλην κατηγορίαν μεταγενεστέραν καὶ οὔσαν ἐξέλιξιν τῆς ἀνωτέρω, ἀποτελοῦσιν αἱ σφραγίδες, ἐν αἷς τὸ μὲν σταυροειδῆ μονογράφημα ἀντικαθίσταται ὑπὸ σταυροῦ ἐπὶ βάσεως, ἀπλοῦ ἢ διπλοῦ, συνήθως φέροντος ἐκατέρωθεν ἐλκοειδῆ κοσμήματα καὶ πέριξ τὴν ἐπιγραφὴν *Κύριε ἢ Θεοτόκε βοήθει τῷ σῷ δούλῳ*, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας ὀψεως τὸ ὄνομα καὶ τὰ ἀξιώματα τοῦ κτήτορος τῆς σφραγίδος. Τὴν κατηγορίαν ταύτην δυνάμεθα νὰ χρονολογήσωμεν μετ' ἀπολύτου ἀσφαλείας, διότι περιεσώθησαν δύο σφραγίδες ἐξηρητημέναι κάτωθεν ἑγγράφων ἐπὶ μεμβρανῶν τοῦ Ἀρχιεῖου τῆς περιφήμου μονῆς τοῦ ἁγίου Βενεδίκτου τοῦ ὄρους Κασσίνου ἐχόντων χρονολογίαν ἀπὸ Κτίσεως Κόσμου κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Βυζαντινῶν. Τὸ πρῶτον τῶν ἑγγράφων τούτων εἶναι σιγίλλιον τοῦ κατεπάνω Ἰταλίας Μιχαὴλ καὶ ἐξε-

¹ Mordtmann, Περί βυζαντιακῶν μολυβδοβούλων. Διάλεξις γενομένη ἐν τῷ Φιλολ. Συλλόγῳ Κωνσταντινουπόλεως. Περιοδ. αὐτοῦ τόμ. Ζ'. σελ. 57 - 81. G. Schlumberger Sigillographie del Empire Byzantin σελ. 80 κ. ἔξ.

² Ἰδίαν ὁλοῦς κατηγορίαν τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀποτελοῦσιν αἱ σφραγίδες αἱ φέρουσαι ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὀψεως ἀετὸν μετ' ἀναπεταμένον πτερόγων κατὰ τρόπον στερεότυπον.

³ Schlumberger, αὐτόθι.

δόθη ἐν ἔτει 975 τῆς καθ' ἡμᾶς χρονολογίας, τὸ δὲ δεύτερον εἶναι σιγίλλιον τοῦ κατεπάνω Ἰταλίας Γρηγορίου Τραχανιώτου καὶ ἐξεδόθη ἐν ἔτει 999¹. Ἀμφότεραι αἱ σφραγίδες τῶν σιγιλλίων τούτων φέρουσιν ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως σταυρὸν μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς περίξ *Κύριε βοήθει τῷ σῶ δούλω*². Πλὴν τούτων ἔχομεν καὶ ἑτέραν σφραγιδα ἀσφαλοῦς κατατάξως, τοῦ στρατηγοῦ Λέοντος Ἀργυροῦ, ἀνήκουσαν εἰς τὸ πρῶτον ἡμῶν τῆς I' ἑκατονταετηρίδος³ καὶ ἣτις φέρει ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως ὁμοίως σταυρὸν μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς περίξ *Κύριε βοήθει τῷ σῶ δούλω*. Κατὰ ταῦτα ἂν ἡ σφραγὶς τοῦ σπαθαρίου καὶ δρουγγαρίου Αἰγαίου Πελάγους ἀνήκειν εἰς τὸν ἐπὶ Νικηφόρου Φωκᾶ ναύαρχον Νικήταν, ἀναφαινόμενον κατὰ τὸ δεύτερον ἡμῶν τῆς I' ἑκατονταετηρίδος, θὰ εἶχεν ὡς τύπον ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως σταυρὸν καὶ ὄχι σταυροειδὲς μονογράφημα. Τὸ σταυροειδὲς μονογράφημα δηλοῖ σαφέστατα ὅτι ἡ σφραγὶς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τῆς Θ' ἑκατονταετηρίδος⁴. Ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω αἱ τῆς κατηγορίας ταύτης σφρα-

¹ Trinchera, Syllabus Graecarum membranarum σελίς 5 καὶ 9. Τὸ πρῶτον τῶν σιγιλλίων τούτων ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ κατεπάνω Ἰταλίας Μιχαὴλ ὑπὲρ τῶν μοναχῶν τῆς Μονῆς Ἀποστόλου Πέτρου κειμένης ἐν Τάραντι καὶ τελευτᾶ ὡς ἐξῆς: *Εἰς πίστωσιν καὶ βεβαίαν ἀσφάλειαν τῶν ἐντυχανόντων καὶ δικαίωσιν τῶν μοναχῶν. σφραγισθὲν τῇ διὰ μολύβδου καὶ συνήθει σφραγίδι ἡμῶν, μηνὶ Μαΐω Ἰνδικτιῶνος τρίτου, ἔτους 999*. Τὸ δεύτερον σιγίλλιον τοῦ κατεπάνω Ἰταλίας Γρηγορίου Τραχανιώτου, ἐξεδόθη ὑπὲρ Χριστοφόρου σπαθαροκανδιδάτου τοῦ καλουμένου Βοχομάκη τελευτᾶ ὡς ἐξῆς: *Ὅθεν εἰς περισσοτέραν πίστωσιν καὶ ἀσφάλειαν τῶν ἐντυχανόντων τὸ παρὸν ἡμῶν σιγίλλιον βουλῶσαντες διὰ μολύβδου βούλλη τῷ ἰδίῳ βουλευτηρίῳ καὶ τῇ οἰκίᾳ χειρὶ ὑπογράψαντες, ἐπιδιδόμεθα μηνὶ καὶ Ἰνδικτιῶνι τῇ προγεγραμμένῃ.*

² Trinchera, αὐτόθι Πιν. I, 1 καὶ VIII, 1.—Schlumberger *Sigillographie de l'Empire Byzantin* σελ. 212.—K. M. Κωνσταντοπούλου. Ὁ κατεπάνω Ἰταλίας Πόθος Ἀργυρός, Βυζαντινὸς τ. Β' σελ. 401.

³ Schlumberger, αὐτόθι σελ. 620. Ὁ στρατηγὸς Λέων Ἀργυρὸς ὡς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Πόθος ἤκμασαν κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῶν τῆς I' ἑκατονταετηρίδος.

⁴ Πάντες οἱ δημοσιεύσαντες μέχρι τοῦδε σφραγίδας τοῦ τύπου

γίδες ἀποτελοῦσι συνέχειαν τῶν παλαιότερων, διὰ παρεμβολῆς τῶν μεταβατικῶν, εἰς ἃς τὸ πρῶτον ἐμφανίζεται τὸ ἐπὶ τῆς ἐμπροστίας ὄψεως σταυροειδὲς μονογράφημα, τὸ ἀναλυόμενον εἰς *Κύριε ἢ Θεοτόκε βοήθει*. Γενικώτερον αἱ σφραγίδες τοῦ τύπου, εἰς ὃν ἀνήκει καὶ ἡ τοῦ δρουγγαρίου Αἰγαίου Πελάγους Νικήτα ἐτάχθησαν εἰς τὴν Η' καὶ Θ' ἑκατονταετηρίδα, ἀλλ' εἰς τὸ μέγα πλῆθος αὐτῶν παρατηρεῖται βαθμιαία ἐξέλιξις εἰς τὴν τεχνοτροπίαν καὶ τὴν παλαιογραφίαν τῶν γραμμάτων, οὕτως ὥστε, ἐν ᾧ αἱ παλαιότεραι παρουσιάζουσι ἐργασίαν τραχείαν καὶ γράμματα ἀκανόνιστα, αἱ νεώτεροι εἶναι λίαν ἐπιμελημένης ἐργασίας καὶ ἔχουσι γράμματα κανονικά. Πρὸς τοῦτοις εἰς τὰς σφραγίδας τῆς Η' ἑκατονταετηρίδος, τὸ ἐμπροσθεν μονογράφημα καὶ τὴν ὀπισθεν ἐπιγραφὴν περιβάλλει εἶδος στεφάνου, ἰδιαζούσης τεχνοτροπίας, ἀπαντῶντος καὶ εἰς τὰς παλαιότερας σφραγίδας, ἐν ᾧ εἰς τὰς νεωτέρας, τῆς Θ' ἑκατονταετηρίδος, ὁ στέφανος ἀντικαθίσταται ὑπὸ ἀπλοῦ κύκλου σφαιριδίων (grenetis). Ἐκ τούτου δύναται τις νὰ παρακολουθήσῃ χρονολογικῶς αὐτὰς καὶ νὰ διακρίνῃ εὐχερῶς τὰς σφραγίδας τῆς Η' ἑκατονταετηρίδος ἀπὸ τὰς σφραγίδας τῆς Θ'. Εἰς τὴν ἑκατονταετηρίδα ταύτην καὶ μάλιστα εἰς τὰ μέσα αὐτῆς δύναται ν' ἀποδοθῇ ἡ σφραγὶς τοῦ δρουγγαρίου Αἰγαίου Πελάγους Νικήτα. Ἀκριβῶς ὁμως κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀνευρίσκομεν ἐν τῇ βυζαντιακῇ ἱστορίᾳ πρόσωπον ἐπιφανέστατον, εἰς ὃ δύναται ν' ἀποδοθῇ ἡ σφραγὶς. Τὸ πρόσωπον τοῦτο εἶναι ὁ ναύαρχος Νικήτας Ὁροῦφας, ὁ μέγιστος τῶν ναυτικῶν ἡρώων τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐπὶ τῆς βασιλείας Μιχαὴλ Β' τοῦ Τραυλοῦ (820 - 829) οἱ Ἄραβες, ἐπωφελοῦμενοι τῆς ἀναρχίας, εἰς ἣν εἶχε περιέλθει τὸ Βυζαντιακὸν Κράτος, ἐνεκα τῆς

τούτου καὶ ἔχοντες γνῶσιν τῆς γενικῆς χρονολογήσεως τῶν μολυβδίνων βυζαντιακῶν σφραγίδων, ἔταξαν αὐτὰς γενικώτερον εἰς τὰς Η' καὶ Θ' ἑκατονταετηρίδας. Οὐδεὶς ἀπέδωκεν αὐτὰς εἰς ἐποχὴν μεταγενεστέραν.

μεγάλης στάσεως τοῦ στρατηγοῦ Θωμᾶ, κατέλαβον τὴν Κρήτην τῷ 824, ὁρμώμενοι ἐκ τῆς Ἰσπανίας ὑπὸ τὸν Ἄμποῦ Χάφς Ὀμάρ Α', κατώρθωσαν δὲ νὰ παραμείνουν ἐν αὐτῇ ἐπὶ ἑκατὸν τριάκοντα ἑπτὰ ὅλα ἔτη, μέχρι τοῦ 961, ὁπότε ἀνεκτίθη ἡ νῆσος ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ. Μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς στάσεως τοῦ στρατηγοῦ Θωμᾶ, ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ τρεῖς ἀπεπειράθη ν' ἀνακτίσῃ τὴν νῆσον, τὸ μὲν πρῶτον διὰ τοῦ στρατηγοῦ Φωτεινοῦ ἐν ἔτει 825, τὸ δὲ δεύτερον διὰ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Κιβυρραιωτῶν Κρατεροῦ ἐν ἔτει 826 καὶ τὸ τρίτον διὰ τοῦ Ὀρούφα, πιθανῶς πατρὸς τοῦ κατόπιν ἐνδόξου ναυάρχου Νικήτα Ὀρούφα, ἐν ἔτει 827. Πᾶσαι αἱ ἐπιχειρήσεις αὐταὶ ἀπέτυχον, ἂν καὶ ἡ τρίτη ὑπὸ τὸν Ὀρούφην κατώρθωσε τοῦτο τοῦλάχιστον, νὰ ἐξώσῃ τοὺς Ἄραβας ἀπὸ ἄλλων τινῶν νήσων, ἃς εἶχον καταλάβει, δὲν ἀπέβη δ' ὅλως ἀτελεσφόρητος, διότι ἐπὶ δύο ἔτη οἱ Ἄραβες περιορισθέντες εἰς τὴν Κρήτην δὲν ἐπεχείρησαν νέας ἐπιδρομὰς, ἀρκεσθέντες νὰ παγιώσωσι τὴν ἐν τῇ νήσῳ ἐγκαταστάσιν των.

Τότε δὲ φαίνεται ὅτι, πρὸς ἀντίδρασιν κατὰ τοῦ τόσον ἔγγυς ἐχθρικοῦ τούτου κέντρου, ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ καὶ μάλιστα ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Θεόφιλος (829 - 842) ὠργάνωσαν ἀμυντικῶς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν Ἰσαύρων αἱ Κυκλάδες διετέλουν ὑπὸ δρουγγάριον—τοῦτο τοῦλάχιστον ἐξάγεται ἐξ ὅσων γνωρίζομεν διὰ τὴν στάσιν τὴν γενομένην ἐν ἔτει 802 ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς καθαιρέσεως Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας ὁπότε μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τῆς στάσεως ἀναφέρεται καὶ ὁ Θεοφύλακτος τοῦ Ραγκαβῆ **δρουγγάριος Δωδεκανήσου**—οὗχ ἦττον βέβαιον φαίνεται ὅτι μεγίστη προσοχὴ ἀπεδόθη εἰς τὴν ἀμυναν τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς μονίμου ἐγκαταστάσεως τῶν Ἀράβων ἐν Κρήτῃ.

Ἄξιον δὲ σημειώσεως εἶναι ὅτι ἐκ τῶν περιωθεισῶν ἐκ μολύβδου σφραγίδων τοῦ θέματος Αἰγαίου Πελάγους, ὅσαι φέρουσι ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως σταυροειδὲς μονογράφημα, ἀναγόμενον εἰς **Θεοτόκε βοήθει** μετὰ τῶν λέξεων ἐν τῷ πεδίῳ **τῷ σῶ δούλω**, ἀνήκουσιν εἰς δρουγγα-

ρίους τοῦ Αἰγαίου Πελάγους¹ καὶ ἀνήκουσι εἰς τὴν Η΄ καὶ Θ΄ ἑκατονταετηρίδα, ἐν ᾧ ἀντιθέτως αἱ φέρουσαι ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως σταυρόν, μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς περίξ **Κύριε ἢ Θεοτόκε βοήθει τῷ σῶ δούλω**, ἀνήκουσιν εἰς στρατηγούς τοῦ Αἰγαίου Πελάγους² καὶ δύνανται ἀσφαλῶς, ὡς εἶδομεν νωτέρω, ν' ἀποδοθῶσι εἰς τὴν Ι΄ ἑκατονταετηρίδα. Ἐκ τούτου δύναται τις νὰ ἔξαγάγῃ τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐν ὄσφ ἐπεκρέματο ὁ ἐκ τῶν Ἀράβων κίνδυνος, αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου διετέλουν ὑπὸ ναύαρχον, ὅταν δ' ὁ κίνδυνος ἐκεῖνος ἐξεμηδενίσθη κατὰ τὴν Ι΄ ἑκατονταετηρίδα διὰ τῆς ἀνακτήσεως τῆς νήσου ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, ἀνετέθη ἡ διοίκησις τοῦ θέματος εἰς στρατηγὸν κατὰ τὴν κανονικὴν διοικητικὴν ἱεραρχίαν, τὴν ἐπικρατοῦσαν καὶ εἰς τὰ ἄλλα θέματα· εἶναι δὲ τοῦτο μία ἐπὶ πλεόν ἀπόδειξις ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Μηλιαράκη ἐκδοθεῖσα σφραγὶς τοῦ δρουγγαρίου Αἰγαίου Πελάγους Νικήτα δὲν δύναται ν' ἀνήκει εἰς τὸν ἐπὶ Νικηφόρου Φωκᾶ δρουγγάριον τοῦ πλοῖμου Νικήταν, διότι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκεῖνους τὸ θέμα Αἰγαίου Πελάγους διαφεύγειτο ὑπὸ στρατηγοῦ καὶ ὄχι δρουγγαρίου.

Τελεῖαν διοργανώσιν ἔλαβεν ἡ ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου ναυτικὴ δύναμις ἐπὶ τοῦ θετικοῦ καὶ σώφρονος Βασιλείου Α΄ τοῦ Μακεδόνο (867 - 886), ὅστις μόλις κυριαρχήσας, ἐπέστησε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὰ ναυτικὰ πράγματα, ἅτινα ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοφίλου Μιχαὴλ τοῦ Μεθυστοῦ (842 - 867) εἶχον παραμεληθῆ τὰ μέγιστα, ὡς ἐκ τῆς ἐν γένει ἐπικρατούσης ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ ἀκαταστασίας, καθ' οὓς χρόνους ἐκυβέρνα ὁ ἔκφυλος ἐκεῖνος ἡγεμῶν. Τότε δὲ κατεδείχθη ἡ ἰδιοφυΐα τοῦ Βασιλείου εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν καταλλήλων προσώπων. Καὶ τοι ὁ Νικήτας

¹ Mordtmann Rev. Arch. 1877, II, σελ. 56. — Schlumberger, Sigillographie de l' Empire Byzantin σελ. 195 — Κωνσταντοπούλου, Βυζαντινὰ μολυβδόβουλλα. Διεθ. Ἐφημ. Νομισμ. Ἀρχαιολ. τομ. Ε' σελ. 201.

² Mordtmann αὐτόθι σελ. 57. — Schlumberger, αὐτόθι σελ. 194. — τοῦ αὐτοῦ Mélanges d' Archéol. Byzantine, I, σελ. 225 - 226. — Κωνσταντοπούλου, αὐτόθι τομ. Ε' σελ. 201.

᾽Ωρορύφας δὲν διέκειτο πρὸς αὐτὸν εὐμενῶς ἕνεκα τῆς δολοφονίας τοῦ Μιχαήλ, ὑπὸ τοῦ Βασιλείου, ὅμως πρὸς αὐτὸν ἔστράφη ὁ βασιλεὺς διὰ τὰ πατάξῃ τὴν κατὰ θάλασσαν δύναμιν τῶν Ἀράβων. Ὁ Νικήτας ᾽Ωρορύφας διετέλει ἀπὸ μακροῦ δρουγγάριος τοῦ πλοῖμου, διότι ἤδη κατὰ 859 εὐρίσκομεν αὐτὸν κατέχοντα τὸ ὕπατον τοῦτο ναυτικὸν ἀξίωμα. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο μνημονεύεται ὅτι ὁ καθαιρεθεὶς πατριάρχης Ἰγνάτιος μετὰ τὸν ἐν Λέσβῳ ἐπὶ ἑξάμηνον περιορισμὸν αὐτοῦ, ἔλαβεν τὴν ἄδειαν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἐν τῇ Προποντίδι μικρὰν νήσον Τερέβινθον. Τότε δ' ὑπέβαλεν αὐτὸν εἰς πολλὰς ταπεινώσεις ὁ δρουγγάριος τοῦ πλοῖμου Νικήτας ᾽Ωρορύφας, κατὰ διαταγὴν προφανῶς τοῦ πανισχύρου Βάρδα θείου τοῦ βασιλέως Μιχαήλ, ὅστις ἐξέβαλε τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τὸν Ἰγνάτιον, διότι δὲν ἠνείχετο τὴν παράνομον αὐτοῦ συμβίωσιν μετὰ τῆς χήρας ἐνὸς τῶν υἱῶν του. Βραδύτερον μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ βασιλέως Μιχαήλ ὑπὸ τοῦ Βασιλείου ἐν ἔτει 867, ὁ ᾽Ωρορύφας ἐξήτησε νὰ ἐκδικήσῃ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ὁ Βασιλεὺς ἀποβλέπων εἰς τὴν ἰκανότητα καὶ τὴν ναυτικὴν ἐμπειρίαν τοῦ ᾽Ωρορύφα, προτίμησε ἀντὶ νὰ πολεμήσῃ αὐτόν, τουναντίον νὰ τὸν ἐξευμενίσῃ καὶ προσκειωθῇ, ἀναθέτων τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στόλου εἰς τὸν δεδοκιμασμένον τοῦτον ναύαρχον, διὰ τὸν κατὰ θάλασσαν ἀγῶνα κατὰ τῶν Ἀράβων. Προφανὲς εἶναι, ἀφ' οὗ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οὐδένα ἄλλον ἀνευρίσκομεν δρουγγάριον φέροντα τὸ ὄνομα Νικήτας, ὅτι ὁ ᾽Ωρορύφας τὸ πρῶτον διετέλεσε δρουγγάριος τοῦ Αἰγαίου Πελάγους καὶ ἐκ τοῦ ἀξιώματος τούτου προήχθη εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ δρουγγαρίου τοῦ πλοῖμου.

Πρῶτον κατόρθωμα τοῦ ᾽Ωρορύφα ὑπῆρξεν ἡ ἀνάκτησις τῶν παραλίων πόλεων τῆς Δαλματίας, αἵτινες εἶχον ἀποτινάξει τὴν βυζαντιακὴν κυριαρχίαν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας Μιχαήλ τοῦ Τραυλοῦ, ὁπότε ἕνεκα τῆς μεγάλης στάσεως τοῦ στρατηγοῦ Ἰωάννου καὶ ἄλλας πολλὰς ὑπέστη τὸ Κράτος κολοβώσεις, ἀπώλεσαν τὴν Κρήτην τὸ πλεῖστον τῆς Σικελίας καὶ πολλὰς τῶν Ἀσιατικῶν χωρῶν. Κατὰ τὰ πρῶτα ὅμως ἔτη τῆς ἀρχῆς Βασιλείου τοῦ Μακεδόνοιο αἱ παραλίοι

πόλεις τῆς Δαλματίας, ὑποστάσαι φοβερὰς πιέσεις ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ὧν ἰσχυρὸς στόλος ἐληίξετο αὐτάς, προβάς καὶ εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Ῥαγούζης, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν βοήθειαν τοῦ Βασιλείου. Τότε κατὰ τῶν Ἀράβων ἐξεπέμφθη ὁ ναύαρχος Νικήτας Ὁρορύφας μετὰ στόλου ἑκατὸν πλοίων, ὅστις ἔλυσε τὴν κατὰ θάλασσαν πολιορκίαν τῆς Ῥαγούζης καὶ ἐξεκαθάρισε ἐντελῶς τὰ παράλια τῆς Δαλματίας ἐκ τῶν Ἀράβων¹. Μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ταύτην τῶν δαλματικῶν πόλεων ὁ Ὁρορύφας ἠσχολήθη εἰς τὴν παγίωσιν τῆς ἐν τῇ χώρᾳ βυζαντιακῆς κυριαρχίας, ἂν καὶ ἡ κυριαρχία αὕτη οὔτε ἀσφαλὴς ἦτο οὔτε μόνιμος, ἔνεκα τῶν παροικούντων βαρβάρων φύλων. Τότε δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐρρυθμίσθη καὶ ἡ διοίκησις τῆς Δαλματίας, τεθείσης ὑπὸ στρατηγόν, καὶ ὑπεχρεώθησαν οἱ κάτοικοι νὰ ἀποτίωσι φόρον καὶ νὰ στρατεύωνται ὁσάκις ἐκαλοῦντο ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης παρέσχον ἄμεσον δεῖγμα, διότι ἐβोधήθησαν τὸν ναύαρχον Ὁρορύφαν ὅτε μετὰ τὴν παγίωσιν τῆς ἐν τῇ χώρᾳ τάξεως ἐστράφη αὐθις κατὰ τῶν Ἀράβων. Οἱ Ἀραβες ἐκδιωχθέντες ἐκ τῆς Δαλματίας ἐτράπησαν πρὸς τὰ παράλια τῆς νοτίου Ἰταλίας, ἐκπορθήσαντες δὲ τὴν Βᾶριν καὶ ἔχοντες ταύτην ὡς ὀρμητήριον² κατέλαβον τὸ πλεῖστον τῆς νοτίου Ἰταλίας. Ὁ Βασίλειος διαισθανόμενος τὸν ἐκ τῆς καταλήψεως τῆς Βάρεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων κίνδυνον, ἐπεδίωξε τὴν συνδρομὴν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Δύσεως Λουδοβίκου τοῦ Β' καὶ τοῦ πάπα Ἀδριανοῦ τοῦ Β' γνωρίζων ὅτι δι' ἀμφοτέρους ἦτο λίαν κινδυνώδης ἡ ἐν τῇ κάτῳ Ἰταλία παραμονὴ τῶν Ἀράβων. Πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Δύσεως αἱ σχέσεις τοῦ Βασιλείου ἦσαν φιλικαί, τὸν δὲ πάπαν εἶχε καταστήσῃ διαλακτικώτερον πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ἀνατολῆς ἡ καιραίσεις καὶ ἔξορία τοῦ Πατριάρχου Φωτίου.

¹ Οἱ μετὰ Θεοφάνην σελ. 290 (Ἔκδ. Βόννης).—Κεδρηνὸς τομ. Β' σελ. 219 (ἔκδ. Βόννης)—Ζωναράς, XVI, 9.

² Οἱ μετὰ Θεοφάνην σελίς 290. — Κεδρηνὸς τομ. Β' σελ. 220. Ζωναράς XVI, 9.

Ὁ ναύαρχος Ὀρορύφας, ἔχων καὶ τὴν ἐπικουρίαν τῶν Δαλματῶν, ἐξώρμησε κατὰ τῆς Βάρεως, ἣν καὶ ἐξεπόρθησε, τῇ συνδρομῇ δὲ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Λύσεως καθυπέταξε καὶ τὴν ἄλλην κάτω Ἰταλίαν. Ἐκτοτε οἱ Βυζαντινοὶ ἐρειδόμενοι ἐπὶ τῶν δύο ἰσχυροτάτων φρουρῶν, τῆς Βάρεως καὶ τοῦ Ὑδροῦντος, ἐστερεώθησαν ἀσφαλῶς ἐν τῇ χώρᾳ¹. Ἡ ταχύτης καὶ τὸ κεραυνοβόλον τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ναυάρχου Ὀρορύφα ἐνεποίησαν τοσαύτην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ, ὥστε δικαιολογεῖται ἡ φράσις ἐνὸς τῶν χρονογράφων, γράφοντος ὅτι τὸν Ὀρορύφαν ὁ Βασίλειος «ὥσπερ τινα πρηστήριον κεραυνὸν κατὰ τῶν πολεμίων ἐκπέμπει»².

Ἡ πρώτη αὕτη ἐκστρατεία, ἡ ἀποβᾶσις τοσοῦτον εὐτυχῆς, ἐπανηγυρίσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ στόλου, ὡς δηλοῦται καὶ ἐκ τῶν λόγων τοῦ χρονογράφου. «Καὶ ἡ μὲν πρώτη κατὰ τὴν ἐσπέραν στρατεία τῷ βασιλεῖ τοιοῦτον πέρας ἐδέξατο καὶ τοῖς ἐντεῦθεν λαφύροις καὶ τῇ δόξῃ κατεκοσμήθη ἡ βασιλεύουσα»³. Βραδύτερον, ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος μετὰ τὴν συντριβὴν τῶν Παυλιανιτῶν, ἐστράφη κατὰ τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἀράβων, καὶ προήλασε μέχρι τῆς Κιλικίας, οἱ στόλοι τῶν Ἀράβων ὀρμώμενοι ἐκ τῆς Ταρσοῦ, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Κρήτης, ἐπεχείρησαν μεγάλας ἐπιδρομὰς κατὰ τῶν παραλίων τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ἰταλίας καὶ κατὰ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου. Τῶν ἐπιδρομῶν τούτων, σπουδαιότεραι ὑπῆρξαν ἢ κατὰ τῆς ἐν Εὐβοίᾳ Χαλκίδος, τοῦ ἐμίρου τῆς Ταρσοῦ Ἐσμὰν ὀδηγήσαντος αὐτοπροσώπως τὸν στόλον αὐτοῦ ἐν ἔτει 880, καὶ ἡ κατὰ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, ἡ παρασκευασθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἐμίρου τῆς Κρήτης Σαῖτ, ἐν ἔτει 881. Καὶ ἡ μὲν κατὰ τῆς Χαλκίδος ἐπίθεσις,

¹ Οἱ μετὰ Θεοφάνην σελίς 292. — Κεδρηνός τομ. Β' σελ. 220. Ζωναρᾶς XVI, 9.

² Οἱ μετὰ Θεοφάνην σελ. 290. — Περβλ. Κ. Παπαρηγοπούλου, Τοτορία Ἑλλ. Ἔθνους τομ. Δ'. σελ. 75 κ. ἐξ. Ἐκδ. Α' (1867).

³ Οἱ μετὰ Θεοφάνην σελίς 293. Περβλ. Παπαρηγοπούλου αὐτόου σελίς 76.

ἀπεκρούσθη ἔρωμένως ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τῆς Ἑλλάδος Οἰνιάτου, ὅστις καταλλήλως παρασκευάσας τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως κατόρθωσε ν' ἀποκρούσῃ νικηφόρος τοὺς Ἄραβας, ἐμπρήσας διὰ τοῦ ὑγροῦ πυρὸς πολλὰ τῶν **κουμβαρίων**, ὡς ἐκαλοῦντο τὰ μεγάλα πειρατικά πλοῖα τῶν Ἀράβων, φονεύσας τοὺς πλείστους τῶν ἐπιβαινόντων καὶ αὐτὸν τὸν ἐμίρην καὶ ἔξαναγκάσας τὰ λοιπὰ νὰ τραποῦν εἰς ἐπαίσχυντον φυγὴν¹. Ἡ δὲ κατὰ τῶν νήσων ἐπίθεσις τῶν ἐκ Κρήτης Ἀράβων, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀρνησιθρήσκου Ἑλληνοσ Φωτίου, ἀπέβη τὸ πρῶτον εὐνοϊκὴ δι' αὐτούς, διότι ἔφθασαν μέχρι τῆς Προποντίδος, τότε ὅμως προσεβλήθησαν ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Ὠρούφρα, ὅστις εἰς ναυμαχίαν φοβερὰν ἐν τῷ Ἑλλησπόντῳ, κατέστρεψε σχεδὸν ἕξ ὀλοκλήρου τὸν στόλον τῶν Ἀράβων, ἐμπρήσας διὰ τοῦ ὑγροῦ πυρὸς τὰ πλείστα τῶν πλοίων αὐτοῦ, ἀποτελουμένου ἐξ εἴκοσι ἐπτὰ μεγάλων **κουμβαρίων** καὶ πολλῶν ἄλλων μικροτέρων, ἅτινα τότε ἐκαλοῦντο **σακτοῦραι** καὶ **γαλέαι**.² Ἡ ἦττα ὑπῆρξε δεινὴ καὶ ὅμως οἱ Ἄραβες τῆς Κρήτης ἠδυνήθησαν καὶ αὐτίς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ αὐτοῦ Φωτίου νὰ ἐπιχειρήσωσι νέαν ἐπιδρομὴν κατὰ τῶν δυτικῶν παραλίων τῆς Πελοποννήσου. Τότε δ' ἐπετέλεσεν ὁ Ὠρούφρας τὸν λαμπρότερον τῶν κατὰ θάλασσαν θριάμβων του. Ἀναζητῶν τοὺς πολεμίους, εἶχεν φθάσει εἰς τὰς Κεχεράς. Ἐκεῖ ἔμαθεν ὅτι οἱ Ἄραβες ἐληλάτουν τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ Μεθώνης μέχρι Πατρῶν καὶ Κορίνθου, ἀντὶ λοιπὸν ν' ἀπωλέσῃ χρόνον πολὺτιμον περιπλέων τὴν χερσόνησον, διεβίβασε ἐν μῆ μόνῃ νυκτὶ τὰ πλοῖα διὰ τοῦ ἰσθμοῦ εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ ἐπιπεσὼν αἰφνιδίως κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου κατέστρεψεν ὀλοσχερῶς, πεσόντος καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀρχηγοῦ Φωτίου κατὰ τὴν σύρραξιν³. Ἡ διὰ τοῦ ἰσθμοῦ διέλευσις τῶν πολεμικῶν πλοίων ἐν μία νυκτὶ, δεικνύει πρὸς τοῖς ἄλλοις τὴν

¹ Οἱ μετὰ Θεοφάνην σελ. 298. Κεδρηνός τομ. Β' σελ. 225.

² Οἱ μετὰ Θεοφάνην σελ. 299. — Κεδρηνός τομ. Β' σελ. 227. Ζωναράς XVI, 9.

³ Οἱ μετὰ Θεοφάνην σελ. 300. Κεδρηνός αὐτόθι τομ. Β' σελ. 228. Ζωναράς XVI, 9.

ικανότητα καὶ τὰ μηχανικὰ μέσα ἅτινα μετεχειρίζοντο τότε πρὸς τοιαύτας δυσχερεῖς ἐπιχειρήσεις οἱ ναυτικοὶ τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τὸ ἔργον τοῦ Ὁροῦφα συνεπλήρωσεν ἕτερος περιφανὴς ναύαρχος, ὁ Νάσαρ, ὅστις ἐξεπέμφθη κατὰ τῶν ληζομένων τὰς νήσους Κεφαλληνίαν καὶ Ζάκυνθον Ἀράβων, τῶν ὀρμηθέντων ἐκ τῆς Ἀφρικῆς. Ὁ Νάσαρ συγκεντρώσας τὸν στόλον αὐτοῦ εἰς Μεθώνην καὶ ἔχων καὶ τὴν βοήθειαν τοῦ στρατηγοῦ Πελοποννήσου Ἰωάννου Κρητικοῦ, ὅστις συνεπλήρωσε τὰ πληρώματα τῶν πλοίων, ἅτινα εἶχον λιποτακτήσει ἐν μέρει, δι' ἀνδρῶν ἐκ τοῦ στρατοῦ τοῦ θέματος καὶ διὰ Μαρδαϊτῶν, ἐπέπεσεν αἰφνιδίως κατὰ τῶν Ἀράβων καὶ ἐξωλόθρευσε κατὰ τὸ πλεῖστον τὸν ἐξ ἑξήκοντα μεγάλων πλοίων ἀποτελούμενον στόλον αὐτῶν¹.

Οἱ κατὰ θάλασσαν θρίαμβοι οὗτοι τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀνέκοψαν σημαντικώτατα τὴν ὁρμὴν τοῦ Ἰσλάμ. Ἄνευ τῆς ναυτικῆς ἐκείνης ὑπεροχῆς, ὁ ἀγὼν πρὸς τοὺς Ἀραβας θ' ἀπέβαιεν ἀπείρως δυσχερέστερος. Ὅ,τι δὲ χαρακτηρίζει ἰδίᾳ τὴν λαμπρὰν βασιλείαν Βασιλείου τοῦ Α' εἶναι ὅτι ὁ ἀρχηγέτης τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας διέγνω διὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν εὐφυΐας καὶ θετικότητος, ὅτι ἄνευ τῆς κατὰ θάλασσαν κυριαρχίας, μάταιοι θ' ἀπέβαινον οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἀγῶνες κατὰ τῶν Μωαμεθανῶν καὶ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ βουλευμάτος ἐκείνου ἐπεδόθη μετὰ ἀξιοθαυμάστου ἐπιμονῆς καὶ ταχύτητος. Οὐ μόνον παρασκεύασε τοὺς ὑπερόχους ἐκείνους πολεμικοὺς στόλους, δι' ὧν κατέφερε φοβερὰ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος πλήγματα, ἀλλὰ, τὸ σπουδαιότερον, μετὰ θαυμαστῆς δξυδερκειᾶς καὶ γνώσεως τῶν προσώπων ἐξέλεξεν τοὺς ἄνδρας, οἵτινες ἦσαν ἱκανοὶ νὰ κυβερνῶσι τοιοῦτους στόλους. Μεταξὺ τῶν ναυτικῶν τούτων ἡρώων τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ πρωτεύει ἡ μεγάλη μορφή τοῦ ναυάρχου Νικήτα Ὁροῦφα.

ΚΩΝΣΤ. Μ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

¹ Οἱ μετὰ Θεοφάνην σελ. 302.—Κεδρηνός Β' σελ. 229—Ζωναράς XVI, 10.